

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

УДК: 371.132.001.37

Наумова І.І.

У статті описано особливості організації навчальної діяльності студентів, яка сприяє становленню їхньої професійної ідентичності. Описано принципи проектування навчальних курсів на основі особистісно-діяльнісного і аксіологічного підходів. Визначено організаційно-педагогічні чинники, що впливають на створення виховного середовища, у якому розвивається інтерес студентів до професії та професійної діяльності.

Ключові слова: професійна ідентичність, організація навчальної діяльності, навчальні дисципліни, навчальний план, організаційно-педагогічні чинники.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Наумова И.И.

В статье описаны особенности организации учебной деятельности студентов, способствующей становлению их профессиональной идентичности. Описаны принципы проектирования учебных курсов на основе личностно-деятельностного и аксиологического подходов. Определены организационно-педагогические факторы, влияющие на создание воспитательной среды, в которой развивается интерес студентов к профессии и профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная идентичность, организация учебной деятельности, учебные дисциплины, учебный план, организационно-педагогические факторы.

THE FEATURES OF THE ORGANIZATION TO LEARNING ACTIVITIES OF STUDENTS IN THE PROCESS OF FORMATION OF THEIR PROFESSIONAL IDENTITY

Naumova I.

This article describes the features of the organization of learning activities of students, promotes their professional identity. The principles of the design of training courses based on the student activity and axiological approaches. Defined organizational and pedagogical factors influencing the establishment of the educational environment in which students develop an interest in the profession and occupation.

Keywords: professional identity, the organization of training activities, subjects, curriculum, organizational and pedagogical factors.

Постановка проблеми. Проблема становлення професійної ідентичності майбутніх учителів є актуальним завданням сучасної педагогічної науки. Наукове розуміння структури, генезису й умов становлення ідентичності має

теоретичне й практичне значення як у плані досягнення самоідентичності, особистісного зростання, самопізнання й духовності, так і для реалізації евристичних цілей наукового пошуку в ситуації оволодіння інформаційними технологіями і засобами масової інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ідентичності розглядають у своїх працях Г. Андрєєва, Є. Белінська, І. Кон, А. Ручка, В. Столин та інші як професійні устремління особистості; К. Абулханова-Славська, Є. Головаха, Є. Єрмолаєва, Є. Климов, Т. Кудрявцев, В. Шубкін, Г. Чередниченко, В. Ядов розглядають професійну ідентичність у зв'язку з вивченням життєвих планів молоді, життєвих перспектив особистості, що формуються у взаємозв'язку ціннісних орієнтацій, життєвих цілей і планів у професійній та інших сферах діяльності. У своїй теорії вони розглядають самовизначення особистості як пошук своїх соціальних ролей і свого місця в системі соціальних відносин, що відбиває процес професійної ідентичності. Але, на жаль, учені не визначають механізми формування професійної ідентичності.

Мета статті – розглянути особливості організації навчальної діяльності студентів у процесі формування їхньої професійної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. При формуванні професійної ідентичності студентів у ВНЗ провідну системотворчу роль виконує процес навчання, забезпечуючи поєднання теоретичної підготовки із практичною діяльністю, у результаті чого формується професійна самосвідомість особистості. Загальна мета професійної підготовки у ВНЗ визначає її кінцевий результат, і в цьому сенсі вона має стратегічне значення.

Процес навчання студентів у ВНЗ являє собою сукупність їх розумових і практичних дій. До розумових дій відносяться процеси планування, висунення альтернатив, гіпотез, а до практичних – володіння професійними вміннями й навичками, необхідними в майбутній професійній діяльності, такі як: відповідальність, дисциплінованість, уміння здобувати необхідні знання тощо. Саме в процесі оволодіння системою необхідних професійних знань, умінь і навичок у студентів відбувається розвиток здібності застосовувати ці знання у професійній діяльності. По мірі того, як студенти засвоюють професійні знання, у них формуються професійні вміння й розвиваються професійно значущі якості особистості, що призводить до формування їхньої професійної ідентичності.

Враховуючи те, що визначальний вплив на процес формування професійної ідентичності мають організаційно-педагогічні чинники, необхідно прагнути організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб забезпечити умови для розвитку, з одного боку, інтелектуальних умінь і, з іншого – створити таке виховне середовище, в якому студенти зможуть розкрити свої здібності, проявити активність, продемонструвати творчий підхід до справи. Зважаючи на те, що організаційно-педагогічні чинники впливають на психологічні, то при організації навчально-виховного процесу необхідно створити умови для розвитку інтересу студентів до професії, професійної діяльності. Тому при реалізації педагогічних умов становлення професійної ідентичності студентів у процесі їх навчання у ВНЗ необхідно враховувати такі положення: необхідність активізації самостійної роботи і її індивідуалізації в навчально-пізнавальній діяльності студентів, спрямованої на набуття ними сукупності

практико-орієнтованих знань, умінь і навичок майбутньої професійної діяльності; формування загальнокультурних і професійних компетенцій, професійно значущих якостей особистості, набуття первинного професійного досвіду й навичок колективної діяльності для досягнення поставлених цілей у професійній діяльності; потреби студентів у цілеспрямованому самостійному набутті знань у процесі навчання й усвідомлене їх застосування в майбутній професійній діяльності; організація співробітництва суб'єктів педагогічного процесу.

У процесі навчання у ВНЗ студент стає суб'єктом різних видів навчально-пізнавальної і професійно-пізнавальної діяльності, пов'язаних з досягненням його цілей, які регулюються певними нормами, правилами й процедурами. Організація діяльності зі становлення професійної ідентичності майбутніх учителів у період навчання у ВНЗ вимагає детального вивчення стану організації й змісту навчання.

Вважаємо, що для організації навчальної діяльності студентів у процесі формування їхньої професійної ідентичності необхідно розробити робочі програми варіативних курсів, що забезпечують формування загальнокультурних, загальнопрофесійних і професійних компетенцій; розробити практико-орієнтовані завдання з навчальних дисциплін; забезпечити освітній процес необхідними методичними матеріалами; розробити тестові завдання для самостійної перевірки знань студентів з кожної дисципліни; організувати самостійну і науково-дослідну роботу студентів; впроваджувати в освітній процес активні педагогічні технології, спрямовані на організацію продуктивної діяльності студентів; здійснювати коригування процесу формування професійної ідентичності студентів.

Навчальним планом передбачено варіативність і багатомірність змісту, але цілісність процесу професійного навчання передбачає не лише наявність розмаїття й варіативності змісту навчання, що надзвичайно важливо для формування професійної ідентичності студентів ВНЗ, але й певне методичне забезпечення на рівні єдності системних знань, які включаються у вирішення практичних завдань у різноманітних професійних видах діяльності.

У процесі вивчення навчальних курсів загальнопрофесійного й професійного блоків, коли студенти поглиблюють отримані знання про суть професійної діяльності, необхідно знайомити їх із функціональними обов'язками педагога. Усі розглянуті в процесі навчання теми необхідно структурувати у блоки, які будуть закінчуватися аналізом вивчених питань у практичній педагогічній діяльності. Організація самостійної й науково-дослідної діяльності студентів за даними блоками вивчених питань сприятиме поглибленню знань студентів і формуванню професійної мотивації.

У процесі вивчення цього блоку знань необхідно організувати відвідування різних типів освітніх установ міста, де студенти зможуть проаналізувати навчальні плани й навчальні програми цих установ, уроки, позаурочні заняття вчителів, знаходячи практичне підтвердження теоретичним положенням. У процесі засвоєння студентами професійних знань, необхідних у подальшій професійній діяльності в освітніх установах різного типу, вони будуть усвідомлювати їх значущість для практичного застосування.

Проектування навчально-пізнавальної діяльності практико-орієнтованих курсів у процесі навчання проводиться на основі реалізації ціннісного підходу

до змісту навчальної інформації. Цінність навчальної інформації визначається її значущістю за такими ознаками: внутрішньопредметною значущістю (у подальшому вивченні даного курсу), міжпредметною значущістю (у вивченні загальнопрофесійних і професійних дисциплін), практичною значущістю (необхідність у практичній діяльності).

Активність студентів у процесі вивчення загальнопрофесійних і професійних дисциплін відбиває їхнє особистісне ставлення до своїх знань і розглядається як усвідомлена перевага самостійної побудови, управління своєю діяльністю. Підвищення активності в процесі навчання досягається й через забезпечення динаміки навчальної діяльності, оптимізації взаємодії цілей – засобів – результатів на різних етапах формування професійної ідентичності студентів. Викладачеві важливо досягти одночасності в засвоєнні знань і формуванні позитивного ставлення до них, перекладу інтересу й пізнавальної активності від приватних знань з предмета до узагальнених знань способів професійної діяльності. При цьому важливим є розвиток активності студентів до пізнавального процесу, способів одержання знань, набуття нових умінь, застосування їх на практиці для вирішення професійних проблем, пошуку способів творчої діяльності.

Важливу роль у формуванні професійної ідентичності студентів у процесі навчання у ВНЗ відіграють проблемне навчання, імітаційні ігри, метод проєктів тощо. У їх основі лежить пізнавальна діяльність студентів, уміння самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Досягнення дидактичної мети в процесі навчання за допомогою визначених технологій здійснюється через детальну розробку проблеми, яка завершується цілком реальним, відчутним практичним результатом.

Використання даних технологій передбачає вирішення певної проблеми, що передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а, з іншого – інтегрування знань із різних сфер знань. Тому при створенні різних проєктів студенти моделюють свою майбутню професійну діяльність, виходячи із професійних функцій. Проєкти створюються на основі принципу діалогу, що передбачає здійснення аналізу досліджуваного матеріалу з погляду можливостей його використання при моделюванні в навчальній аудиторії освітнього процесу.

Крім того, організація занять у нестандартній формі на основі інтеграції й взаємодії навчальних дисциплін, розширення міжпредметних зв'язків, створює для студентів умови вибору із запропонованих творчих форм звіту при проведенні й перевірці знань найбільш оптимальним способом, що відповідає їхнім індивідуальним особливостям.

Інтеграція змісту загальнопрофесійної й професійної підготовки сприяє формуванню професійної ідентичності студентів, коректуючи систему ставлень студентів до себе, предметного світу й суспільства. Це, у свою чергу, сприяє загальному й професійному розвитку майбутніх педагогів; формуванню суспільно значущих мотивів професійної діяльності; формуванню навичок аналізу форм прояву свідомої дисципліни й соціальної активності особистості в умовах навчальної й майбутньої професійної діяльності, допомагає осмисленню важливості й необхідності питань праці; формує самостійність,

суджень студентів, їхніх поглядів на події суспільного життя, аналіз педагогічних фактів; сприяє усвідомленню важливості подальшого самовдосконалення, самоосвіти й самовиховання; формуванню якостей особистості; сприяє розвитку інтересу до методик і активним методам інтелектуального самовдосконалення тощо.

Формування професійної ідентичності студентів відбувається під впливом засвоєваних ними знань, умінь їх застосування і творчих способів діяльності. Якщо студенти володіють теоретичними знаннями, то на цій основі в них розвивається переконання в тому, що від цього залежить той «внесок» в удосконалення системи освіти, який вони можуть зробити в майбутньому. Переконання, виступаючи в ролі свідомого способу регуляції психічної сфери особистості, сприяють поглибленню знань і є основою професійної ідентичності. Коли студенти відчувають потребу в постійному поповненні своїх знань про професійну діяльність, професійну функцію, удосконалення професійних умінь, то при цьому їхні переконання у професійній значущості навчання визначають не просто потребу у вивченні навчальних дисциплін, а важливу для особистості потребу, що сприяє збагаченню професійної спрямованості.

Висновок. Отже, отримані знання стимулюють усвідомлення студентами цілісності професійної діяльності й своєї ролі в процесі здійснення цієї діяльності, а також активізують процес пізнання від одного рівня до іншого, більш досконалого. У процесі навчання студенти відчувають потребу застосовувати засвоєні знання при самостійному розширенні знань, реалізуючи цілі самовдосконалення. У процесі засвоєння знань при вивченні дисциплін загальнопрофесійного й професійного модулів студенти використовують засвоєні ними способи пізнавальної діяльності.

Література:

1. Алексеев Т.Ф. Процесс формирования профессиональной идентичности студентов / Т.Ф. Алексеев // Изв. высших учебных заведений Северо-Кавказского региона. – Общественные науки: [приложение]. – 2004. – №11. – С. 21-25.
2. Андросенко М.Э. Психологические аспекты профессиональной идентификации в процессе вузовской подготовки / М.Э. Андросенко, А.А. Шатохин. – Невинномысск: НИЭУП, 2004. – 253 с.
3. Антонова Н.В. Личная идентичность современного педагога и особенности его общения / Н.В. Антонова // Вопросы психологии. – 1997. – № 6. – С. 23-30.
4. Шатохин А.А. Профессиональное самоопределение как составляющая профессиональной идентификации / А.А. Шатохин // Актуальные проблемы современной науки. – 2004. – № 3. – С. 71-87.
5. Шеманов А.Ю. Проблема самоидентификации как предмет исследования / А.Ю. Шеманов // Постигание культуры. Ежегодник. – М., 1998. – Вып. 7. – С. 155.